

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ТРАНСПОРТІ

FEATURES OF THE QUALIFICATION OF ADMINISTRATIVE OFFENSES IN TRANSPORT

Агакарян Р.С., аспірант

Національного університету «Одеська юридична академія»,
начальник другого слідчого відділу територіального
Державного бюро розслідувань

Стаття присвячена виявленню особливих характеристик кваліфікації адміністративних правопорушень на транспорті. Встановлено, що умовою притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення на транспорті, передбачені Главою 10 Кодексу України про адміністративні правопорушення є вчинення правопорушення, яким завдано шкоди суспільним відносинам в сфері експлуатації транспорту незалежно від його виду.

Акцентовано увагу на особливостях адміністративної відповідальності за порушення на транспорті. Зокрема, підставами притягнення до адміністративної відповідальності: а) нормативною підставою слугуватиме законодавство, що регулює експлуатацію транспорту; фактичною підставою – вчинення адміністративного проступку, передбаченого положеннями Глави 10 КУпАП, а процесуальною – акт спеціально уповноважених суб'єктів, що розглядають справи про адміністративні проступки на транспорті.

Кваліфікацію адміністративних правопорушень на транспорті запропоновано тлумачити як встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездіяльності до ознак складу проступків на транспорті, яких передбачено нормами адміністративного деліктного законодавства. Зазначено, що притягненню до адміністративної відповідальності за правопорушення на транспорті будуть притаманні загальні ознаки адміністративно-деліктної кваліфікації та особливі ознаки, що опосередковані специфікою об'єктивних та суб'єктивних ознак складів проступків, що стосуються правопорушень на транспорті. Встановлено та проаналізовано особливості кваліфікації адміністративних проступків на транспорті мають стосуватись: об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони правопорушень.

Зазначено, що адміністративні правопорушення на транспорті об'єднує родовий об'єкт, за яким зрозуміло направленість їх посягання на суспільні відносини в сфері використання транспорту. Додатково їх згруповано за видом транспорту на: 1) ті, що поширюються на усі види транспорту; 2) ті, що поширюються на окремі види транспорту.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, родовий об'єкт, транспорт, кваліфікація.

The article is devoted to identifying the special characteristics of the qualification of administrative offenses in transport. It has been established that the condition for bringing to administrative responsibility for transport offenses provided for by Chapter 10 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses is the commission of an offense that harms social relations in the field of transport operation, regardless of its type.

Attention is focused on the peculiarities of administrative responsibility for violations in transport. In particular, the grounds for bringing to administrative responsibility: a) the normative basis will be the legislation regulating the operation of transport; the factual basis is the commission of an administrative offense provided for by the provisions of Chapter 10 of the Code of Administrative Offenses, and the procedural ground is the act of specially authorized entities that consider cases of administrative offenses in transport.

The classification of administrative offenses in transport is proposed to be interpreted as the establishment and procedural confirmation of the exact correspondence of the signs of illegal actions or inaction committed by a person to the signs of misdemeanors in transport, which are provided for by the norms of administrative tort legislation. It is noted that bringing to administrative responsibility for traffic offenses will be characterized by general features of administrative-delict qualification and special features mediated by the specifics of objective and subjective features of misdemeanors related to traffic offenses.

The peculiarities of the qualification of administrative offenses in transport have been established and analyzed and should relate to: the object, the objective side, the subject and the subjective side of the offenses.

It is noted that administrative offenses in transport are united by a generic object, which explains the direction of their encroachment on social relations in the sphere of transport use. Additionally, they are grouped by type of transport into: 1) those that apply to all types of transport; 2) those that apply to certain modes of transport.

Key words: administrative responsibility, administrative offense, generic object, transport, qualification.

Розвиток сучасної моделі адміністративно-деліктного права слідує міжнародним стандартам та оновленим цифровізаційним тенденціям. Паралельне оновлення системи державних органів потребує створення відповідного державного регулювання за діяльністю, що пов'язана з транспортом. Правове регулювання притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення на транспорті потребує розгляду в сучасному аспекті переформатування законодавчої бази. Найявні тенденції розвитку інституту адміністративної відповідальності за таких умов мають бути доктринально опрацьовані загалом для подальшого виявлення специфіки притягнення до адміністративної відповідальності за конкретні правопорушення.

Суттєвий науковий внесок у розробку концептуальних засад із питань адміністративно-деліктного права зроблено такими вченими, як: Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Білоус-Осінь, В.М. Бевзенко, В.В. Галуцько, П.В. Діхтієвський, С.В. Ківалов, О.В. Кузьменко, О.І. Лавренова, Р.С. Мельник, С.Г. Стеценко, А.В. Стрельников, О.П. Хамходера

та інші. У той же час, значна кількість питань, пов'язаних з правомірним використанням транспорту, що зазнала реформування залишається невирішеною, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей кваліфікації адміністративних правопорушень на транспорті.

Виклад основного змісту. Умовою притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення на транспорті, передбачені Главою 10 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) є вчинення правопорушення, яким завдано шкоди суспільним відносинам в сфері експлуатації транспорту незалежно від його виду [1].

Теоретично до загальних ознак, що характеризують адміністративну відповідальність незалежно від родового спрямування буде віднесено: відображення взаємовідносин між державою та особою, яка порушила правову поведінку; виникнення на підставі порушення формально визначених загальнообов'язкових правил поведінки;

прояв у специфічному державному впливові на основі застосування заходів державного примусу; передбачає попереднє розслідування та вирішення справ про правопорушення тощо [2, с. 430; 3, с. 500].

Одночасно, адміністративній відповідальності як різновиду соціальної та юридичної відповідальності буде притаманно таких ознак, як: урегульованість нормами адміністративного права, настання через вчинення адміністративного проступку; можливість юрисдикційного порядку притягнення до адміністративної відповідальності; вираження негативних наслідків у формі адміністративних стягнень, яких перелічено в КУпАП [4, 136].

Адміністративна відповідальність за порушення на транспорті характеризується сукупністю особливостей. В першу чергу, йдеться про підстави притягнення до адміністративної відповідальності, де: нормативною підставою слугуватиме законодавство, що регулює експлуатацію транспорту (наприклад, Кодекс торговельного мореплавства України, Повітряний кодекс України, Закони України «Про автомобільний транспорт», «Про дорожній рух», «Про залізничний транспорт» тощо); фактичною підставою – вчинення адміністративного проступку, передбаченого положеннями Глави 10 КУпАП, а процесуальною – акт спеціально уповноважених суб'єктів, що розглядають справи про адміністративні проступки на транспорті. До таких суб'єктів, адміністративно-деліктним законодавством віднесено: Національну поліцію, органи залізничного транспорту, органи морського та внутрішнього транспорту, центральний орган виконавчої влади з питань цивільної авіації, органи автомобільного транспорту та електротранспорту [1].

Щодо кваліфікації адміністративних правопорушень на транспорті, то врахувачи напрацювання теорії та практики [5, с. 14; 6, с. 29], будемо її тлумачити як встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездіяльності до ознак складу проступків, на транспорті, яких передбачено нормами адміністративного деліктного законодавства. Таким чином, особливості кваліфікації адміністративних проступків на транспорті мають стосуватись: об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони правопорушень.

Усталеним є підхід до тлумачення об'єкту адміністративних правопорушень як групи суспільних відносин, які регулюються нормами різних галузей права і охороняються нормами адміністративного права. При цьому, можливим є виокремлення: а) загального об'єкту, що відображає всю сукупність суспільних відносин, що регулюються нормами адміністративного права та інших галузей права, і охороняються заходами адміністративної відповідальності; б) родового об'єкту, що є відносно відокремленою групою однорідних суспільних відносин (наприклад, суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення, громадського порядку та громадської безпеки, власності тощо); в) безпосереднього об'єкту, що відображає конкретні суспільні відносини, на які здійснюється посягання [7].

Виходячи з того, що родовий об'єкт адміністративних правопорушень є критерієм групування окремих розділів КУпАП, адміністративних правопорушень на транспорті об'єднує той факт, що вони посягають на суспільні відносини в сфері використання транспорту. Додатково їх можливо згрупувати за видом транспорту на: 1) ті, що поширюються на усі види транспорту (до них віднесемо: порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів на транспорті (ст. 133)); перевезення ручної кладі понад установлені норми і неоплаченого багажу (134); безквитковий проїзд (ст. 135); порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на залізничному, морському, річковому та автомобільному транспорті (ст. 136) тощо; 2) ті, що поширюються на окремі види транспорту (до них віднесемо: порушення

правил по охороні порядку і безпеки руху на залізничному транспорті (ст. 109); порушення правил безпеки польотів (ст. 111); порушення правил безпечної експлуатації баз для стоянки малих суден (ст. 118); порушення правил користування засобами автомобільного транспорту та електротранспорту (ст. 119); порушення правил руху через залізничні переїзди (ст. 123) тощо) [1].

Визначення предмета адміністративного правопорушення має значення для кваліфікації лише в тому випадку, коли це прямо передбачено статтею КУпАП. Виходячи з того, що предметом адміністративного проступку є конкретні об'єкти матеріального світу (речі), щодо яких вчинено проступок. У випадку кваліфікації адміністративних правопорушень на транспорті, не для всіх проступків – визначення предмета правопорушення є обов'язковим. Натомість, ця ознака матиме значення при кваліфікації таких проступків на транспорті:

порушення правил по охороні порядку і безпеки руху на залізничному транспорті (ст. 109 КУпАП) [1], що вчиняється у вигляді пошкодження залізничної колії, захисних лісонасаджень, снігозахисних загороджень та інших колійних об'єктів, споруд і пристроїв сигналізації та зв'язку. У такому разі, предметом проступку будуть – залізничні колії, захисні лісонасадження, снігозахисні загородження та інші колійні об'єкти, споруди і пристрої сигналізації та зв'язку;

порушення правил користування засобами залізничного транспорту (ст. 110 КУпАП) [1], що вчиняється у вигляді пошкодження внутрішнього обладнання пасажирських вагонів, стекол локомотивів і вагонів. У такому разі, предметом проступку будуть – внутрішнє обладнання пасажирських вагонів, стекла локомотивів і вагонів;

порушення правил користування морськими суднами та суднами внутрішнього плавання (ст. 115 КУпАП) [1], що вчиняється у вигляді пошкодження обладнання суден. У такому разі, предметом проступку буде обладнання суден;

порушення правил судноплавства на морських і внутрішніх водних шляхах, в акваторії морського порту (ст. 116² КУпАП) [1] що вчиняється у вигляді пошкодження гідротехнічних споруд, засобів навігаційного обладнання та зв'язку. У такому разі, предметом проступку будуть гідротехнічні споруди, засоби навігаційного обладнання та зв'язку тощо.

Щодо об'єктивної сторони адміністративних проступків, то це система передбачених нормами адміністративного права ознак, які характеризують зовнішню сторону адміністративного проступку. Виділяються такі ознаки об'єктивної сторони: діяння (може бути вчинене у формі дії чи бездіяльності), спосіб, обстановка, час, місце, знаряддя вчинення проступку. При цьому, спосіб, засіб, місце вчинення адміністративного правопорушення матиме обов'язкове значення для кваліфікації лише у тому випадку, коли це прямо передбачено статтями КУпАП. В протилежному випадку, вказані ознаки є факультативними.

Під час виявлення спільних рис при здійсненні кваліфікації адміністративних правопорушень на транспорті, необхідно звернути увагу на місце вчинення проступку. Так, переважна більшість адміністративних проступків обов'язково має бути вчинена на транспорті певного виду, наприклад:

порушення правил поведінки на повітряному судні (ст. 112 КУпАП [1]), що вчиняється у формі а) невиконання особами, які перебувають на повітряному судні, розпоряджень командира судна, характеризуватиметься обов'язковою ознакою об'єктивної сторони місцем – повітряне судно; б) порушення правил фотографування, кінозйомки і користування засобами радіозв'язку з борту повітряного судна, характеризуватиметься обов'язковою ознакою об'єктивної сторони місцем – повітряне судно;

порушення правил охорони порядку та безпеки пла-

вання на морському і внутрішньому водному транспорті (ст. 114 КУпАП [1]), що вчиняється у формі невиконання особами, які перебувають на борту морського або річкового судна, законних розпоряджень капітана або судноводія судна, характеризуватиметься обов'язковою ознакою об'єктивної сторони місцем – морське або річкове судно;

порушення правил судноплавства на морських і внутрішніх водних шляхах, в акваторії морського порту (ст. 116² КУпАП [1]), що вчиняються у формі проведення без належного дозволу водолазних робіт в акваторії морського порту, на морських або внутрішніх водних шляхах, а також недодержання правил подачі сигналів під час проведення таких робіт, характеризуватиметься обов'язковою ознакою об'єктивної сторони місцем – акваторія морського порту, морські або внутрішні водні шляхи тощо.

Вагомим значення при кваліфікації адміністративних проступків матиме така ознака об'єктивної сторони як спосіб. Наприклад, порушення правил охорони порядку та безпеки плавання на морському і внутрішньому водному транспорті (ст. 114 КУпАП [1]), характеризуватиметься обов'язковою ознакою об'єктивної сторони способом: а) порушення правил плавання морськими і внутрішніми водними шляхами; б) порушення порядку входження суден у порт, стоянки в порту і виходу з порту; в) порушення правил охорони портових засобів, руху, маневрування і стоянки суден, буксирування складу суден, подачі звукових і світлових сигналів, несення суднових вогнів і знаків; г) порушення правил, що забезпечують безпеку судна, екіпажу та пасажирів під час посадки на судно, стоянки і плавання судна, висадки з судна.

Окремо звернемо увагу на суб'єкта вчинення адміністративних проступків на транспорті. Переважно, це спеціальний суб'єкт – тобто фізична осудна особа, яка наділена спеціальними кваліфікуючими ознаками. В одних випадках, таким суб'єктом буде пасажир (до прикладу: ст. 135 «Безквитковий проїзд», правопорушення у вигляді безквиткового проїзду пасажирів, в тому числі проїзд без реєстрації або компостування проїзного документа, а так само провезення без квитка дитини віком від семи до шістнадцяти років, може бути вчинено пасажиром), а в інших – водій транспортного засобу (наприклад, за ст. 114 КУпАП «Порушення правил охорони порядку та безпеки плавання на морському і внутрішньому водному транспорті», правопорушення у вигляді керування капітаном (судноводієм) морським або річковим судном, не зареєстрованим

у встановленому порядку або з відключеним чи несправним обладнанням для автоматичної ідентифікації судна, або з введеними до такого обладнання недостовірними даними), може бути вчинено спеціальним суб'єктом – капітаном (судноводієм); ст. 121 КУпАП «Порушення правил керування або експлуатації транспортного засобу, правил користування ременями безпеки або мотошоломами», правопорушення у вигляді керування водієм транспортним засобом, що має несправності системи гальмового або рульового керування, тягово-зчпного пристрою, зовнішніх світлових приладів (темної пори доби) чи інші технічні несправності, з якими відповідно до встановлених правил експлуатація його забороняється, або переобладнаний з порушенням відповідних правил, норм і стандартів, може бути вчинено спеціальним суб'єктом водієм транспортного засобу [1]).

Зазначимо, що не кожен, хто знаходиться у транспортному засобі вважається пасажиром. Не дивлячись, що законодавець не дає визначення поняття пасажирів, пасажиром можна назвати особу, яка уклала договір на проїзд певним видом транспорту, шляхом придбання квитка на проїзд, у необхідних випадках і на ручну поклажу, а за наявності права пільгового проїзду – пред'явити відповідне посвідчення чи довідку, на підставі якої надається пільга, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду – зобов'язаний зареєструвати електронний квиток [8, ст. 41]. Отже, пасажир є стороною у договірних відносинах і повинен дотримуватися відповідних нормативних актів, які регламентують його перевезення.

Висновки. Фактично можемо прийти до висновку, що якщо хоча б одна з ознак складу адміністративного правопорушення пов'язана з транспортом, інші ознаки теж набуватимуть спеціальних властивостей. Зазначимо, що притягненню до адміністративної відповідальності за правопорушення на транспорті будуть притаманні загальні ознаки адміністративно-деліктної кваліфікації та особливі ознаки, що опосередковані специфікою об'єктивних та суб'єктивних ознак складів проступків, що стосуються правопорушень на транспорті. Встановлено, що адміністративні правопорушення на транспорті об'єднує родовий об'єкт, за яким зрозуміло направленість їх посягання на суспільні відносини в сфері використання транспорту. Додатково їх згруповано за видом транспорту на: 1) ті, що поширюються на усі види транспорту; 2) ті, що поширюються на окремі види транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n815>
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків, Консул, 2006. С. 430.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 500.
4. Адміністративне право України: підруч. / за ред. Ю.П. Битяка. Х.: Право, 2000. С. 136.
5. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративні правопорушення в системі корупційних деліктів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2002. № 5. С. 7–15.
6. Голосніченко І., Стахурський М., Золотарьова Н. Попереднє адміністративне розслідування як стадія провадження в справах про адміністративні проступки. *Право України*. 2002. № 2. С. 26–30.
7. Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика: монографія / авт. колектив: С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.А. Латковська та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.21108>.
8. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків: навч. посібник / за заг. ред. проф. І.П.Голосніченка. Київ: КІВС, 2002. 141 с.